

LU Latvijas vēstures institūts cer, ka 2011. gads bija pēdējais budžeta konsolidācijas gads un finansējums tiks palielināts ne tikai skolotājiem, bet arī zinātniekiem.

Viktorija Bebre

NEMATERIĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA PROBLĒMĀM VELTĪTS SEMINĀRS BULGĀRIJĀ

Kopš 2004. gadā Latvija kā viena no pirmajām Eiropas Savienības valstīm pievienojās UNESCO Konvencijai par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu (pieņemta 2003. gadā), arī mūsu valsts institūcijas, organizācijas, kultūras darba praktiķi un pētnieki iesaistījušies ar šo konvenciju saistītu uzdevumu apzināšanā un risināšanā.

2011. gadā noslēdzās LU Latvijas vēstures institūta (turpmāk – LVI) un Bulgārijas ZA Folkloras institūta (pēc reorganizācijas 2010. gadā Bulgārijas ZA Etnoloģijas un folkloras institūts ar Etnogrāfisko muzeju, turpmāk – BZA EFI) trīs gadu sadarbības projekts “Bulgārija un Latvija: Nemateriālā kultūras mantojuma problēmas” profesores Milas Santovas un Dr. hist. Aijas Jansones vadībā. BZA EFI zinātnieki jau UNESCO Konvencijas tapšanas periodā ir darbojušies ļoti aktīvi un ieguvuši respektējamu praktiskā darba pieredzi jautājumos, kas saistās ar Latvijai līdz šim it kā svešādā “nemateriālā” (t.i., dzīvās tradīcijas) kultūras mantojuma apzināšanu, dokumentēšanu un prezentēšanu. BZA EFI pētnieku metodoloģiskā vadībā jau ir izveidota Eiropā pirmā savas valsts Nemateriālā kultūras mantojuma (turpmāk – NKM) reģistra sistēma “Dzīvie cilvēces dārgumi”. Nacionālie reģistri saskaņā ar Konvenciju jāveido visām dalībvalstīm, arī Latvijai. Jāpiebilst, ka Konvencijas burta un gara skaidrojumi ir viena no aktuālām tēmām ne tikai Eiropas, bet visas pasaules etnoloģijā/folklorā/kultūras antropoloģijā, jo Konvencijai 2011. gadā bija pievienojušās jau 136 valstis.

2011. gadā, sadarbības projektam noslēdzoties, Latvijas ZA un Bulgārijas ZA sadarbības līguma ietvaros notika vairāki abu valstu pētnieku apmaiņas braucieni.

Vasarā Latviju apmeklēja projekta vadītāja no Bulgārijas puses – UNESCO Nemateriālā kultūras mantojuma starpvaldību 1. komitejas biedre, Bulgārijas valsts eksperte NKM jautājumos prof. Mila Santova un valsts eksperte NKM jautājumos pie Bulgārijas Kultūras ministrijas, vadošā pētniece Dr. Iva Stanojeva. 20. jūnijā Valsts nemateriālā kultūras mantojuma aģentūrā notika jau otrais pieredzes apmaiņas seminārs “Bulgārijas pieredze nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā”, ko organizēja LR Kultūras ministrija, UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, Kultūrizglītības un nemateriālā kultūras mantojuma centrs un Latvijas vēstures institūts. Seminārā bija pārstāvētas tās Latvijas valsts institūcijas, kuru pārzinā ir tiešais darbs saistībā ar UNESCO Konvencijā paredzēto uzdevumu realizāciju, vairāku zinātnisko institūtu un nevalstisko organizāciju pārstāvji, kā arī kultūras

darba tiešie praktiķi. Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta vecākā referente S. Pujāte informēja par UNESCO Konvencijas īstenošanas līdzšinējo gaitu Latvijā, bet A. Jansone (LVI) raksturoja Latvijas un Bulgārijas pētnieku līdzšinējās sadarbības virzienus.

Par Bulgārijas pieredzi plašākās prezentācijas (Cilvēktiesības un NKM; Bulgārijas NKM reģistra papildināšana ar jaunām vienībām) sniedza M. Santova. I. Stanojeva un M. Santova bija sagatavojušas arī kopīgu ziņojumu par bulgāru kolēģu iesaistīšanos Kultūras mantojuma likuma papildināšanā ar īpašu sadaļu attiecībā uz nemateriālo kultūras mantojumu, kas Latvijas dalībniekiem bija visai aktuāli, jo arī Latvijā top Tradicionālās kultūras mantojuma likums. Semināra dalībnieki varēja noskatīties vairākas videoprezentācijas par Bulgārijas kultūras mantojuma dzīvajiem elementiem, kas jau iekļauti UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā: tie ir *Bistrīcas vecmāmiņu* dziedājumi un sena tradīcija *nestīnarstvo* (dejas uz kvēlojošām oglēm Sv. Konstantīna un Sv. Helēnas dienā 3.–4. jūnijā Bulgāriju ciemā).

Savukārt 2011. gada 3. oktobrī Bulgārijas ZA Etnoloģijas un folkloras institūtā notika sadarbības projekta noslēguma seminārs, kurā piedalījās arī lielākā daļa no projektā iesaistītajiem Latvijas puses dalībniekiem. Ievadziņojumā prof. Mīla Santova dalījās pārdomās par atbildību, veidojot NKM reprezentatīvo sarakstu kā tautas dzīvajā tradīcijā saglabāto kultūras vērtību jaunu, formālu spoguļattēlu, tāpat – par zināmas hierarhijas veidošanu, iekļaujot atsevišķus nacionālās kultūras elementus pasaules vērtību reģistrā.

Aija Jansone, izmantojot aptaujas “Tradicionālais un laikmetīgais mūsdienā latviešu tautas lietišķajā mākslā”, tautas lietišķās mākslas izstādēs un Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja gadatirgos apzinātos materiālus, raksturoja vērtību sistēmas maiņu latviešu lietišķajā mākslā. Par NKM eksportu pieredzi un NKM elementu sarežģīto izvēli nominēšanai nacionālajam reģistram stāstīja Iva Stanojeva (BZA EFI). Kā senāku tradīciju pārvērtību piemērs tika analizēti Jambolas apvidū no paaudzes paaudzē saglabātie Straldžas pilsētas karnevālu gājieni. Par nožēlu šīs tradīcijas pieteicējiem, nacionālajā reģistrā šīs tradicionālās kultūras dzīvais elements nav iekļauts, jo mūsdienās svētku gājienos izmantotas tādas amatnieku izgatavotās maskas (skorpioni, drakoni utt.), kas svešas un neraksturīgas bulgāru tradicionālajai kultūrai. Tautas tērpa darināšanas un valkāšanas tradīciju kā Latvijas NKM raksturīgu sastāvdaļu analizēja Anete Karlsona (LVI), secinot, ka mūsdienās dažādos kultūras pasākumos redzamais tautas tērps, kaut arī atdarina 19. gs. latviešu zemnieku svētku tērpu, kopš 19. gs. 80. gadiem pieder jaunākai tradīcijai, kas cieši saistīta ar dziesmu svētku vēsturi.

Mīglenas Ivanovas (BZA EFI) ziņojums skāra NKM dokumentēšanas jautājumu loku, kas saistās ar jauno Eiropas Savienības dalībvalstu pielāgošanos kopējiem ES normatīviem, t.sk. attiecībā uz diezgan komplikētajām tradicionālo vietējo pārtikas produktu nominēšanas iespējām pasaules vērtību reģistrā. Vanja Matejeva (BZA EFI) sniedza pārskatu par Bulgārijas NKM digitalizācijas projektu, ko realizē BZA EFI, Matemātikas un informātikas institūts un Veliko Tarnovas Universitātes speciālisti, piesaistot arī citas universitātes, muzejus un bibliotēkas. Tiek veidota plaša NKM

Semināra dalībnieku grupa Sofijā. 1. rindā no kreisās: I. Stanojeva, A. Karlsons, A. Jansone, M. Santova, M. Ivanova; 2. rindā: S. Nenova, G. Pakalns, L. Vanaga, V. Matejeva, A. Pūtelis

digitālā bibliotēka, arhīvs un bibliogrāfija. Lilita Vanaga (LVI) informēja par tradicionālās kultūras mantojuma dokumentēšanas un atsevišķu institūciju uzsāktās digitālās kultūrkartēšanas problēmām saistībā ar Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā vienlaicīgi notikušajām/notiekošajām formālā reģionālā un administratīvi teritoriālā dalījuma reformām. Valentīna Ganeva-Raičeva (BZA EFI) raksturoja Bulgārijas valsts institūciju un Folkloras institūta pētnieku sadarbības rezultātā pēdējās desmitgadēs veikto metodoloģisko un organizatorisko darbu plaša NKM dokumentēšanas tīkla izveidē visā valsts teritorijā, īpaši saistībā ar nacionālo sistēmu “Dzīvie cilvēces dārgumi”. Tika iezīmētas praktiskā darba problēmas, kas saistītas ar nepietiekamu finansējumu, pamazu plašas sabiedrības ieinteresētību u.c., kā arī aktuālie jautājumi – vai un kādā mērā pētnieki/eksperti var iejaukties un veicināt pagātnes NKM atjaunošanu; vai NKM ir aizsargājams tikai saistībā ar “zemnieku kultūru”, ignorējot tradīcijas pilsētās; u.c. Stela Nenova (BZA EFI) sniedza ieskatu par bulgāru kultūrai kopš 19. gs. otrās puses Atdzimšanas perioda raksturīgā “lasītavu” (*chitalishta*) – vietējo kultūras centru tīkla sekmīgu izmantošanu reģionālo un nacionālo NKM reģistru veidošanā.

Aplūkojot tādu NKM dzīvo tradīciju kā stāstniecība, Albenas Georgijevs (BZA EFI) referāts par mūsdienu problēmām saistībā ar tradicionālo

naratīvu popularizēšanas iespējām Bulgārijā sasaucās ar Gunta Pakalna (LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve) prezentāciju par bērnu folkloras un stāstniecības tradīcijas kopšanu un dzīvotspēju mūsdienu Latvijā. Ieskats regulāri rīkoto Latvijas bērnu un jauniešu folkloras svētku "Pulkā eimu, pulkā teku" ietvaros notiekošajā bērnu stāstnieku konkursā izraisīja bulgāru kolēģu lielu interesi, jo šāda prakse Bulgārijā pagaidām netiek kopta. Aldis Pūtelis (LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve) dalījās apsvērumos par latviešu folkloristikas vēsturi kopš Gustava Bražes ieviestā jēdziena "jaunie latvieši". Pieņemot, ka folkloristika ir bijusi politiskiem strāvājumiem pakļauta zinātne jau no tās pirmsākumiem, tika izvirzīts jautājums – kāda būs folkloras nākotnē, ja politisku ierobežojumu tai mūsdienās nav?

Bulgārijas apmeklējuma laikā Latvijas zinātnieku grupai bija iespēja apmeklēt netālu no Sofijas leģendārā Vitoša kalna pakājē esošo Bistrīcas mazpilsētiņu un apskatīt 1909. gadā celto "lasītavu", kas joprojām darbojas kā vietējais kultūras nams. Priekšnesumu viesiem no Latvijas sniedza arī starptautiski plaši pazīstamās dažāda gadagājuma *Bistrīcas vecmāmiņas*, demonstrējot t.s. šoplu ku apvidum raksturīgo divbalsīgo burdona dziedājumu. Semināra noslēgumā Latvijas zinātnieki sniedza intervijas Bulgārijas nacionālajam radio, informējot par darbu kopīgajā projektā un gūtajiem iespaidiem skaistajā Balkānu valstī. Projekta gaitā sagatavotos un noslēguma seminārā lasītos referātus paredzēts publicēt atsevišķā rakstu krājumā angļu, latviešu un bulgāru valodā.

Lilita Vanaga

DISKUSIJA "RUNĀJOT PAR KARU UN POLITIKU: OTRĀ PASAULES KARA VĒSTURE UN ATMIŅA LATVIJĀ UN KRIEVIJĀ" LU VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTĒ

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte sadarbībā ar Valsts pētījumu programmas "Nacionālā identitāte" projektu "Latvijas sociālā atmiņa un identitāte" 2012. gada 16. februārī LU Vēstures un filozofijas fakultātē rīkoja publisku diskusiju "Runājot par karu un politiku: Otrā pasaules kara vēsture un atmiņa Latvijā un Krievijā", kurā tika apspriesti Otrā pasaules kara dažādie un bieži neviennozīmīgie traktējumi Latvijā un Krievijā. Diskusijā piedalījās Sanktpēterburgas A. Hercena Valsts pedagoģiskās universitātes profesore, Ermitāžas direktora padomniece Jūlija Kantore, LU Sociālo zinātņu fakultātes profesore Vita Zelče, Rīgas Stradiņa universitātes asociētā profesore Daina Bleiere; LU Vēstures un filozofijas fakultāti pārstāvēja profesors Ilgvars Butulis un docents Jānis Keruss, Latvijas Okupācijas muzeju – Ritvars Jansons, Daugavpils Universitāti – Dmitrijs Olehnovičs. Diskusiju vadīja LU Sociālo zinātņu fakultātes doktorante Olga Procevska.